

Ενότητα 2^η: Συνταγματισμός

Λίνα Παπαδοπούλου

Επ. Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου

Τμήμα Νομικής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

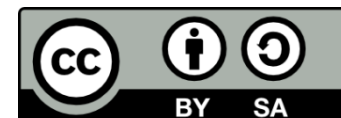

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

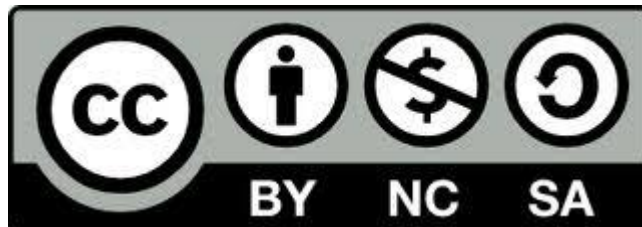

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

- Η ιστορική αναδρομή του συνταγματισμού
- Κινητήριες δυνάμεις του συνταγματισμού στη νεωτερικότητα
- Φιλελεύθερος, δημοκρατικός και κοινωνικός συνταγματισμός
- Το συνταγματικό κράτος

Σκοποί ενότητας

- Να παρουσιαστεί η ιστορική αναδρομή του συνταγματισμού
- Να κατανοηθούν οι κινητήριες δυνάμεις του συνταγματισμού στη νεωτερικότητα
- Να γίνουν αντιληπτές οι ιστορικές φάσεις του συνταγματισμού και οι διακρίσεις του σε φιλελεύθερο, δημοκρατικό και κοινωνικό

«Τυπικό» Σύνταγμα

- ένα γραπτό και συνήθως κωδικοποιημένο ενιαίο κείμενο
- προϊόν της άσκησης μιας ιδιαίτερης, έκτακτης εξουσίας, της συντακτικής,
- Τοποθετείται στην υψηλότερη βαθμίδα της ιεραρχικής κλίμακας των κανόνων
- μιας (προς το παρόν τουλάχιστον) εθνικής έννομης τάξης

Το «τυπικό» Σύνταγμα

- ιστορικό φαινόμενο
- Δυόμισι περίπου αιώνων (από το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα ως σήμερα)
- πρέπει να τοποθετηθεί στη ροή του ιστορικού γίγνεσθαι

Ιστορική αναδρομή: Η θέσπιση της αρχαίας πόλης-κράτους

- λεπτομερείς κανόνες για τη συγκρότηση και σύνθεση οργάνων (π.χ. εκκλησίας = συνέλευσης των πολιτών = «**Πολιτεία**» ή, ταυτόσημα, «**Πολίτευμα**»
- «**Σύνταγμα**»
= διάρθρωση ή το είδος του πολιτεύματος (σε λόγους του Ισοκράτη)
ή
ένα συντεταγμένο κείμενο και μάλιστα όχι κατ' ανάγκη φιλολογικό, αλλά και μουσικές συνθέσεις (στα Πολιτικά του Αριστοτέλη)

Ιστορική αναδρομή: Αρχαία Αθήνα

1. 403-2 π.Χ. κωδικοποίηση ισχύοντος δικαίου
2. Μετά την πτώση του καθεστώτος των τριάκοντα τυράννων και την αποκατάσταση της δημοκρατίας,
3. Νέοι κανόνες σχετικοί με τη συγκρότηση και τις αρμοδιότητες των κρατικών οργάνων
4. εγχαράχθηκαν στη Βασίλειο Στοά, περιλάμβαναν και
 - απαγόρευση των άγραφων και των ατομικών (επ' ανδρί) νόμων
 - και υπεροχή των νόμων, που θεσπίζονταν με μια σύνθετη διαδικασία (με τη συμμετοχή της Εκκλησίας του Δήμου και των «νομοθετών»), έναντι των ψηφισμάτων (της Εκκλησίας)

Ιστορική αναδρομή: Αρχαία Ρώμη

κατά την ύστερη φάση της *res publica* (1ος αιώνας π.Χ.)
«*constitutio*» (ενίοτε, όχι κατ' αποκλειστικότητα)
= πολίτευμα.

Αργότερα

constitutio =

- χαρακτηρισμός αυτοκρατορικών πράξεων ποικίλων μορφών με ισχύ νόμου
- έτσι καταγράφηκε τον 6ο αιώνα μ.Χ. στους Πανδέκτες του Ιουστινιανού

Ιστορική αναδρομή: μεσαιωνική φεουδαρχική κοινωνία

Πολλαπλότητα εξουσιαστικών δομών

- ανάγκη ρύθμισης των προσωπικών δεσμών και σχέσεων υποτέλειας
- ρυθμίσεις με εθιμικό χαρακτήρα,
- και όταν είχαν μορφή γραπτού νόμου, ήταν αποσπασματικές
- ενίοτε περιλάμβαναν και ορισμένες «ελευθερίες» για τους εξουσιαζόμενους
- εθιμικές και άρα ρευστές και αβέβαιες
- άνισες, επειδή απέρρεαν συνήθως από προνόμια
- (μόνο) συλλογικές = φορέας όχι το μεμονωμένο άτομο, αλλά η ομάδα ή τάξη στην οποία ανήκε αυτό

Ιστορική αναδρομή: Μεσαιωνικές χάρτες

- αγγλική **Magna Charta** του 1215
 - κυρίως περιορισμοί στην επιβολή φορολογικών βαρών
 - εγγυήσεις προσωπικής ασφάλειας έναντι αυθαίρετης σύλληψης και
 - απαγόρευση υπέρμετρων ποινών
- ρυθμίσεις του Καρόλου του Φαλακρού το 877 στο δυτικό φραγκικό κράτος
 - εγγυήσεις προς τους υποτελείς ευγενείς ότι θα διασφαλιζόταν η κληρονομική διαδοχή στα φέουδά τους, σε περίπτωση θανάτου κατά τη διάρκεια των επικείμενων τότε εκστρατειών στην Ιταλία)
- το χρυσόβουλο του 1222 στο Βασίλειο της Ουγγαρίας
- Η «ειρήνη» του 1235
 - Κυρίως ρυθμίσεις για την απονομή της αυτοκρατορικής δικαιοσύνης
- Το **χρυσόβουλο** του 1356 στη «Ρωμαϊκή» (Γερμανική) αυτοκρατορία,
κλπ

Κινητήριες δυνάμεις του συνταγματισμού στη νεωτερικότητα

- αρχές 16ου αιώνα έως τέλη 18^{ου} αιώνα
- βαθιές αλλαγές στην οικονομία και την κοινωνία, πρωταρχικά της Δυτικής Ευρώπης
- Πολιτικοί θεσμοί = απολυταρχική μορφή κράτους
- προϋποθέσεις για καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής
- ⇒ ανάδυση εντελώς νέων μορφών πολιτειακής οργάνωσης.
- Καταλυτικό ρόλο σειρά καινοτομιών
 - η διάδοση της τυπογραφίας (ο Γουτεμβέργιος τύπωσε το πρώτο βιβλίο το 1455)

Κινητήριες δυνάμεις του συνταγματισμού στη νεωτερικότητα

- Καταλυτικό ρόλο σειρά καινοτομιών
 - η διάδοση της τυπογραφίας (ο Γουτεμβέργιος τύπωσε το πρώτο βιβλίο το 1455)
 - Βαθμιαία βελτίωση των συγκοινωνιών
 - ναυτική και στρατιωτική τεχνολογία
 - δημιουργία νοητών «δημόσιων χώρων» επικοινωνίας και διαλόγου
 - με χρήση των εθνικών γλωσσών
- Προλείαναν το έδαφος για συγκρότηση αντίστοιχων εθνικών «δήμων»,
 - Δηλαδή, **φαντασιακών** συλλογικών οντοτήτων,
 - **ικανών να υποκαταστήσουν τους μονάρχες ως φορείς κυριαρχίας**

Κινητήριες δυνάμεις του συνταγματισμού στη νεωτερικότητα

- στο ιστορικό στάδιο της πρωταρχικής συσσώρευσης του κεφαλαίου αντιστοιχούσε
 - στο πολιτειακό επίπεδο, ο μοναρχικός απολυταρχισμός στις ευρωπαϊκές μητροπόλεις
 - και ο ασφυκτικός έλεγχος των υπερπόντιων αποικιών τους από αυτές
- Στο μεταγενέστερο στάδιο της επικράτησης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής
 - ο απολυταρχισμός υποχωρεί ή καταρρέει
 - οι αποικίες αρχίζουν να ανεξαρτητοποιούνται από τις μητροπόλεις
 - προέλαση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας
 - εμφάνιση καταστατικού της χάρτη, δηλ. του «τυπικού» Συντάγματος,
 - αρχικά στη Βόρεια Αμερική
 - Και τη Δυτική Ευρώπη
 - Και κατόπιν βαθμιαία σε ολόκληρη την υφήλιο.

Ο μετασχηματισμός της κοινωνικής σε δικαιική ιεραρχία

- **προκαπιταλιστικές κοινωνίες**
 - ιεραρχικός χαρακτήρας του πολιτεύματος
 - ύπαρξη κοινωνικής ιεραρχίας των φυσικών προσώπων
- **καπιταλιστικές κοινωνίες**
 - ιδανικό των μελών τους η ανοδική κοινωνική κινητικότητα
 - το αστικό κράτος τείνει προς την κατάργηση της νομικής κατοχύρωσης κοινωνικών τάξεων και προνομίων
 - και στο εσωτερικό του η ιεραρχία διασπάται, π.χ.
 - αναγνώριση δικαστικής ανεξαρτησίας, ή,
 - αργότερα, ίδρυση ανεξάρτητων διοικητικών αρχών, ή
 - σχετικοποιείται
 - Την ιεραρχία των προσώπων υποκαθιστά η συμβολική ιεραρχία των πηγών του δικαίου,
 - η οποία προσλαμβάνει κι αυτή πυραμιδοειδή μορφή
 - με προσωρινή τουλάχιστον κορυφή της το «τυπικό» Σύνταγμα.

Ο επαναστατικός χαρακτήρας της αστικής τάξης και το Σύνταγμα

- Ανερχόμενη πολιτικά και κοινωνικά αστική τάξη
- με την έμπνευση των θεωρητικών του φυσικού δικαίου
- διαφωτισμός

Συνταγματισμός

- πρωτοεμφανίστηκε την εποχή του Διαφωτισμού
- διεκδικώντας αρχικά τον περιορισμό της απόλυτης και αυθαίρετης εξουσίας του μονάρχη και
- αξιώνοντας αργότερα την οριοθέτηση και κανονιστική δέσμευση κάθε κρατικής εξουσίας και
- την εγκατάσταση διακυβέρνησης συνταγματικής
 - δηλαδή εξουσίας περιορισμένης ή οριοθετημένης

Φιλελεύθερος συνταγματισμός

θεμελιώδεις αρχές οργάνωσης της κρατικής εξουσίας με σκοπό:

- τον περιορισμό και την ορθολογική άσκηση
- μιας εξουσίας
- ❖ Πολιτικής = χωρισμένης τυπικά από την εκκλησιαστική και την οικονομική
- ❖ Κοσμικής = βασισμένης στη θέληση των ανθρώπων και όχι του Θεού
- ❖ Οργανωμένης ορθολογικά = μέσα από πάγιους και τυπικούς κανόνες δικαίου, και κυρίως
- ❖ Οριοθετημένης = κατατμημένης σε κέντρα εξουσίας και κρατικά όργανα που αλληλοελέγχονται και εξισορροπούνται μεταξύ τους, και
- ❖ Περιορισμένης από τις εγγυήσεις των δικαιωμάτων ελευθερίας

Δημοκρατικός συνταγματισμός

- αναγνώριση της καθολικής ψηφοφορίας, που αντικατέστησε την τιμηματική ψήφο των αστών
- καθιέρωση καθολικής αντιπροσώπευσης του λαού στην εξουσία και με τη διοργάνωση περιοδικών εκλογών
- δεύτερο ήμισυ του 19ου αιώνα = αναγνώριση συνδικαλιστικών ελευθεριών στους εργαζόμενους και ελεύθερη συγκρότηση και λειτουργία πολιτικών κομμάτων

Το συνταγματικό κράτος

τρία βασικά γνωρίσματα:

- 1. οριοθετημένη κανονιστικά και αντισταθμισμένη θεσμικά εξουσία*
- 2. που οργανώνεται και λειτουργεί σύμφωνα με προκαθορισμένους, καταστατικούς και πάγιους κανόνες, και*
- 3. στη δημοκρατική ή αντιπροσωπευτική εξουσία*

Βασική βιβλιογραφία

- *Αντ. Μανιτάκη*, Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Ι, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 98-114.
- *Κ. Χρυσόγονου*, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2003, σ. 75-114.
- *Κ. Χρυσόγονου*, Γιατί το Σύνταγμα; Ιστορικές προϋποθέσεις του συνταγματισμού, *ΤοΣ* 2/2011.
- *Ευ. Βενιζέλου*, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Αναθεωρημένη Έκδοση, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σ. 52-57.
- *Δ. Τσάτσου*, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Α΄, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1994, σ. 179-184 & 301-332.

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας

Λίνα Παπαδοπούλου

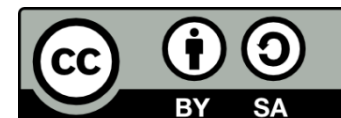

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Δημήτριος Νικηφόρος
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2012-2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

